

Юлія ЩУКІНА,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувач кафедри театрознавства
ХНУМ імені І.П. Котляревського
Харків, Україна
kovalenko_752016@ukr.net

ТЕАТРАЛЬНА ОСВІТА ПІДРАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У ВИСВІТЛЕННІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕРІОДИКИ 1919 – 1934 рр.: ЖАНРОВИЙ АСПЕКТ

Нами встановлено, що у підрадянській Україні протягом 1920 – першої половини 1930-х років виходило близька 140 театральних, літературно-мистецьких журналів та газет, в яких регулярно висвітлювалося сценічне мистецтво. У виданнях кінця 1910-х – першої половини 1920-х рр. інколи подавали інформацію про діяльність театральних студій, технікумів, музично-драматичної школи імені М. Лисенка.

Так, в одеському щотижневому виданні «Силуэты...» у сезон 1923 – 1924 рр. було вміщено кілька публікацій, присвячених театральній освіті. У грудні -- нотатки М. Бронштейна «Етапи розвитку театального технікуму (до 3 річниці)», у яких було означено обставини заснування і реорганізації школи в технікум, аспект фінансування, репертуар в поточному сезоні. Саме ця публікація дозволила скласти уявлення про кількість випускників технікуму того року: 14 «червоних акторів», носіїв сучасного світогляду [6, с. 4]. У лютневому номері цього видання було вміщено коротку інформацію, яка проясняла, що в технікумі акторській майстерності навчали два роки. На молодшому курсі (мімодрама, постановка голосу, читання віршів і байок, дикція) викладав «т. Геров», а на старшому (постановка драматичних та комедійних уривків) «т. Бриль». Щодо інших дисциплін, автор повідомлення зазначав: «Історія театру (проф. Варнеке), грим (Поплавський), пластика (А.С. Бабаджан)» [7, с. 6].

Про зв'язок ланки середньої спеціальної освіти актора з самодіяльністю значно пізніше писало і пролеткультівське видання «Культфронт». На внутрішній обкладинці № 13 за 1933 рік серед коротких новинних повідомлень

читаємо: «При харківському музтеатехнікумі організовується театральний творчий клуб масового самодіяльного мистецтва м. Харкова» [1, с. 2]. Серед функцій клубу: творча консультація керівників самодільних гуртків, лабораторне опрацювання з керівниками вистав і концертів, створення організованими навколо творчого клубу силами нового репертуару, організація лекцій видатних митців про роботу в гуртках, влаштування вистав концертів обговорення їх на громадському активі.

Утім, від 1927 року, коли по всій підрадянській Україні було запроваджено систему муздрамів (Київ, Харків, Одеса), театральна і загальномистецька періодика почала регулярно висвітлювати питання сценічної освіти. Театрально-освітянська галузь не мала свого профільного видання такого плану, як мав Київський художній інститут. У 1928 році ним було оприлюднено єдине число фахового наукового видання «Мистецько-художній виш», яке, серед іншого, містить фото театральних макетів і ескізів І. Стеценка та В. Курочки-Армашевського й інформацію про функціонування в інституті теа-кіно-фото відділу малярського факультету, статистики випускників поточного року з фаху та кваліфікації «художник театального мистецтва», а також про учбово-допоміжну установу «кабінет театральнo-видовищного мистецтва» [3].

Журнал лівого мистецтва «Нова Генерація», що виходив у столиці республіки з 1927 по 1930 рр., на початку також цікавився питаннями теа-освіти, розглядаючи її в глобальному контексті. Вже у першому числі (очевидно з подання головного художника Театру «Березіль» В. Меллера) було вміщено ілюстрації сучасної театральної школи в Німеччині (Оскар Шлемер, Баугауз. Дессау), антропоморфних скульптурок (Запис руху. Лабан. Вюрцбург) [4, с. 16-17], маріонеток з Мистецько-промислової школи в Галлі та театральної майстерні проф. Вальтера Векуса з Академії мистецтв у Дюссельдорфі [4, с. 33-34].

Щоправда, проблемна стаття Зінька Роя «Теа-гарячка» про методи підготовки акторів в УРСР за розв'язним тоном викликала асоціацію з

вульгарним ставленням пролетарського студентства до дореволюційної професури у п'єсі І. Микитенка «Кадри»: «У першому разі ми маємо викладача зі стажем, сивим волоссям, сивими традиціями, сивим гемороєм та іншими обов'язковими атрибутами. У другому випадку справа виглядає інакше <...> це так звана “гастрольна система виховання”. Приїздить <...> режисер <...> і накидається на учнів з декларацією, агітацією та пропагандою своєї власної системи» [4, с. 65]. «Чи треба покласти край масовому “театруванню” населення? Чи треба припинити теа-гарячку? Чи треба перечистити і студентів, і педагогів? Треба, треба й треба!» [4, с. 66], – прямо закликав до репресій автор статті. Нігілістичний тон З. Роя влучно відображає ставлення редакції панфутуристичного журналу, зокрема, до корифеїв української сцени: «Школа Лисенка готує під театр «Березіль», театр-студія вчить на засадах МХАТ. <...> Де ж наша теа-зміна? Де нові радянські «червоні» актори? <...> Зеркалова, яка вже загралася в плоть до “погибшей комической старухи”? Чи Саксаганський і Садовський з ковбасою і чаркою?» [4, с. 65].

У профільному журналі «Радянський театр», що виходив у Харкові протягом 1929 – 1931 рр., тема театральної освіти окремо не розглядалася. Утім, у розгорнутих полемічних статтях театральних педагогів різних систем – фундатора «березільського» методу «перетворення» Леся Курбаса, носія його школи режисера Михайла Верхацького й партфункціонера від освіти, фахового актора і директора Харківського муздрамату Дмитра Грудини -- відбилися протилежні погляди на філософію сценічного мистецтва. Л. Курбас і його послідовник плекали театр образних перетворень, національний за формою та інтернаціональний за суттю. Д. Грудина обстоював класово заангажований театр буквальных життєвих відповідностей, у якому сповідується філософія марксизму. Вимушений крок керівника театру «Березіль» -- покайні листи колективу театру і самого Л. Курбаса, в якому він визнавав свої ідеологічні помилки та націоналістичний ухил («Листи до редакції». 1931. № 5-6, с. 80 - 83) [5] свідчить про те, що толерантною ця дискусія не була.

Найбільшим пропагандистом музично-театральної освіти виступав відомчий друкований орган спілки «Робмис» «Мистецька трибуна», що виходив у Харкові в 1930 – 1931 рр. Це пояснює та обставина, що головним редактором журналу Д. Грудина, який найчастіше сам висвітлював цю тему на його сторінках («З життя Харківського муздрамінституту» № 7.). Протягом півтора років життя журналу темі освіти в муздрамінах та питанню кадрів було присвячено 40 публікацій.

Переважно це були невеликі за обсягом матеріали (найбільші з яких – 2с.). Назва статті Л. Гирла «Кадри» (1930, № 2, с. 8 - 9) буквально повторювала постійну рубрику видання і привертала увагу до проблем невлаштованості за фахом дипломованих режисерів. Аналогічну проблему розглядав автор Я. З. у статті «Режисерський голод» (1930, № 7, с. 12). Журнал висвітлював проблему кваліфікації немистецьких робітників театру і акцентував думку на темі балетного «молодняка», свідчив про перебіг укладання колективної умови у харківському та київському муздрамінститутах; висвітлював роботу відповідного одеського вишу; подавав огляди і стенограми Всеукраїнської наради директорів музично-театральних технікумів та Першої міської конференції теа-молоді міста Харкова. Лексика цього видання передавала мітинговий настрій: у № 1 (22) за 1931 рік вийшла стаття «За рішучий наступ на старі оперові традиції (Робота молоді оперової майстерні Харківського Муздраміну)». У № 6 за 1931 р. Л. Носов писав про практику студентів муздраміну у харківському ТРОМі. В № 12 того ж року М. Гандельман виступала «Проти “академічної височини”. За підготування мистецьких кадрів до нових завдань», розмірковуючи про недоліки підготовки фахівців у муздраміні.

Прикметним є, що темами останнього номеру видання у червні 1930 року (№ 12) стали дефіцит фахівців у сфері мистецтва та вимоги до підготовки нових кадрів.

Отже, поступ театральної освіти представлений на сторінках спеціалізованої преси Харкова, Києва, Одеси публікаціями в жанрах:

проблемна стаття (інколи у белетристичних формах – лист до режисера), інформація, стаття-«сигнал», стаття-самокритика, полемічна стаття щодо методу викладання режисури та акторської майстерності, нотатки з оглядом репертуару учбового театру, стенограма, огляд. Світовий контекст підготовки фахівця театральної сфери наведений анотованим ілюстративним матеріалом. Проте у цьому тематичному сегменті публікацій відсутні жанри маніфесту, протоколу засідання, рецензії на виставу учбового театру, карикатури, фейлетону, біографічно-методологічних статей (з викладом педагогічної методики відомого майстра сцени) та інтерв'ю (цього жанру нема в радянській пресі даного періоду взагалі).

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Культфронт». Харків : Український робітник. 1933. № 3. 34 с.
2. «Мистецька трибуна». Харків : Укрголовліт. 1930 – 1931.
3. «Мистецько-художній виш» Київ Збірник київського художнього інституту. 1928. № 1. 78 с.
4. «Нова Генерація». Харків : Державне видавництво України. 1927. № 1. 78 с.
5. «Радянський театр». Харків : Укрголовліт. 1929 – 1931.
6. «Силуэты. Литература – искусство – театр – кино». 1923. № 20. С. 4.
7. «Силуэты. Литература – искусство – театр – кино». 1924. № 22. С. 6.

